

סיוון

חזל החודש: תאומים | שבט החודש: לוי | אבן החושן של החודש: בִּרְקָת

סיוון קיבל את שמו משם החודש הבבלי סִמֶן, שמשמעו "חודש הַלְבָנָה", שכן בו היו מכינים לבנים לבניין. המ' בשם הבבלי התחלף בעברית ל'ו' (כפי שקרה גם בשמו של כסליו).
השם סיוון מופיע כבר במגילת אסתר, כתב ההצלה של היהודים נכתב בו בצירוף שמו הקדום, "החודש השלישי": "וַיִּקְרְאוּ סִפְרֵי הַמֶּלֶךְ בְּעֵת הַהִיא, בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי הוּא חֹדֶשׁ סִיוֹן" (אסתר ח, ט).

כוונה לסיוון

האר"י הקדוש היה אומר בכל בוקר:

הריני מקבל עלי מצות עשה של: "וְאַהֲבַת לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ" (ויקרא יט, יח).¹⁵⁴

זו תזכורת חשובה בכל יום, ובמיוחד בשבועות, חג שבו נחגוג ונקדש את קרבנותנו אל האלוהי, אל הנשגב. חשוב להתחיל בקדושת החיים ובקדושת הקשר שבין אדם לאדם, שהרי ללא האחד גם השני לא יתקיים.¹⁵⁵

הוא יַעֲנֵנוּ;	מִי שְׁעֵנָה לְרוּחַ, שְׁדָבְקָה בְּחַמְסָה בְּאַהֲבָה וּבְנִתְּהָ בֵּית בְּיִשְׂרָאֵל
הוא יַעֲנֵנוּ;	מִי שְׁעֵנָה לְנַעֲמִי, שְׁחֲזָרָה חֶסֶד כָּל לְשׁוֹת בֵּית לְחֵם לְהַתְּחִיל חַיִּים וְחַיִּים
הוא יַעֲנֵנוּ;	מִי שְׁעֵנָה לְבַעַז, שְׁחֲסָדוֹ לֹא הִפִּיר אֶת גְּבוּלוֹת הַמַּעֲמָד וְהַיָּחַס
הוא יַעֲנֵנוּ;	מִי שְׁעֵנָה לְמִי שְׁקִבְלוּ אֶת הַגִּיּוֹרָת הַעֲנִיָּה, וְיִדְיִמוּהָ לְרַחֵל וּלְלֵאָה
הוא יַעֲנֵנוּ;	מִי שְׁעֵנָה לְמַבְקָשִׁים לְהַצְטָרֵף לְעַם יִשְׂרָאֵל וּלְחֲסוֹת פֶּחַת כְּנָפֵי הַשְּׂכִינָה
הוא יַעֲנֵנוּ.	מִי שְׁנַתּוֹ פוֹרְתוֹ לְעַמּוֹ וְהִמְפִּיק טַעֲמָה בְּפִינוֹ וּבְלִבּוֹ

בשערי סיוון

סלינו, סלי קש קלועים בעלי ידית עגולה ומקושטת, על כתפינו. בתוכם פירות שהוציאה אמא בבוקר מהמגירה במקרר ובררה בעבורנו. ראשינו עטורים, לאמי הייתה שיטה מיוחדת לשזור את הפרחים בור כך שיישארו זקופים ומחייכים. שמלה לבנה חגיגית ונעלי לק שחורות שלוחצות קצת בבהונות. כבר חמים ונעים בחוץ והשמש מסנוורת, כשאנחנו באים "מקצות הארץ", כלומר משתי חצרות הגן, ועמנו ביכורים לבית המקדש שהכינה הגנת בפנינת הבובות. השנים שחלפו לא הקהו את החגיגות ואת תחושת התעלות הרוח מאותן חוויות חג השבועות בגן הילדים.

בין שבועות הוא יום שנדוד בו מהרצאה לשיעור בתיקוני חצות, נשיר בדבקות את הפיוט "אקדמות מילין" או לחילופין את הכתובה לשבועות, בין שנתגאה בעוגת הגבינה החגיגית שלנו או נתזז מים על שכנינו (שהרי שבועות הוא גם "חג המים"), שבועות הוא חג אהוב ושמח וטעים. שבועות הוא יום ההולדת המשותף שלנו, כולנו היינו שם, במעמד המכונן של מתן התורה בהר סיני, באותו המעמד שהפכנו בו לעם.

שירת החודש היא השיר "סלינו על כתפינו", שבו אני מבקשת להראות ששיר ילדים פשוט לכאורה זה הוא בעצם טקסט פוליטי וטעון תרבותית. העיון הראשון בחודש עוסק בגלגוליו ובהסתעפויותיו של חג השבועות; עיון שני בוחן את מצוות הבאת הביכורים; שבועות הוא חג מאכלי החלב, עיון שלישי מתמקד בשאלות של אכילה נכונה ותוהה על שאלות של כשרות לזמן הזה; עיון רביעי עניינו הגיור, ההצטרפות לעם ישראל, מאז רות המואבייה, האם טיפוס של הגיורת האידאלית, שאת סיפורה קוראים בשבועות, ועד ימינו אנו; עיון חמישי עוסק בטקסים אישיים וקהילתיים של מתן תורה וטקסי הכנסת ילדים לתלמוד תורה בשבועות; והעיון השישי דן בתאריך כ' בסיוון, יום התענית שפשוט ולבש צורה עד שנשכח כמעט לגמרי. תפילת החודש מגוללת את הפיוט הספרדי והפיוט האשכנזי המרכזיים ליום מתן תורה.

קיפניס דורש מדרש מודרני את
התיאור של הבאת הביכורים במשנה.
הנה חלקו הראשון:

~
כיצד מפרשים הפסוקים?
יִרְדּוּ אִתְּךָ בַּתּוֹךְ שִׂיחֵי וְרוֹאֵה תְּאֵנָה
שְׂבֻבָּה, אֲשֶׁכּוֹל שְׂבֻבָּה, רְמוֹן שְׂבֻבָּה,
קוֹשְׁרוֹ בְּגָמִי, וְאוֹמֵר: הֲרִי אֵלַי בְּכֹרֶיךָ
[...]

כיצד מעליו את הפסוקים?
כָּל הַעֲרֹוֹת שְׂבֻבְעַמְד מִתְּכַנְסוֹת לְעִיר
שֶׁל מַעְמַד, וְלִנְיֹו בְּרַחֲוֵבָה שֶׁל עִיר,
וְלֹא הָיוּ נִכְנְסִין לְבָתִּים. וְלִפְשָׁפִים,
הָיָה הַמַּמְנָה אוֹמֵר: "קוֹמוּ וְנַעֲלֵה צִיּוֹן
אֶל בַּיִת ה' אֱלֹהֵינוּ" (ירמיה לא, ה).
הַקְּרוֹבִים מְבִיאִים הַתְּאֵנִים וְהַעֲנָבִים,
וְהַרְחֹוֹקִים מְבִיאִים גְּרוֹגְרוֹת וְצִמְוֹקִים.
וְהַשּׁוֹר הוֹלֵךְ לְפָנֵיהֶם, וְהַרְנִי מִצְפוֹת
זָהָב, וְעֵטְרֹת שֶׁל זָיִת בְּרֵאשׁוֹ.
הַחֲלִיל מִכָּה לְפָנֵיהֶם, עַד שְׂמַגִּיעִים
קְרוֹב לִירוּשָׁלַיִם.

הַגִּיעוּ קְרוֹב לִירוּשָׁלַיִם, שְׁלַח
לְפָנֵיהֶם, וְעֵטְרוּ אֶת בְּכֹרֵיהֶם. הַפְּחֹת,
הַסְּגָנִים וְהַגִּזְבָּרִים יוֹצְאִים לְקֶרְאָתָם.
לְפִי כָּבוֹד הַנִּכְנְסִים הָיוּ יוֹצְאִים. וְכָל
בְּעֵלֵי אֲמָנוֹת שְׂבִירֵי שְׁלֵלִים עוֹמְדִים
לְפָנֵיהֶם וְשׁוֹאֲלִין בְּשֵׁלֹמָם: אַחֲיָנוּ
אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם פְּלוֹנֵי, בְּאֵתָם לְשֵׁלֹם?
(משנה ביכורים ג, א-ג)

כמו במשנה, גם ב"סלינו על כתפינו"
יש תיאור של ההתכנסות החגיגית
והנרגשת של עולי הרגל ומתוארת
הנגינה החגיגית (בתוף ובחליל).
אולם כגודל הדמיון גם גודל השוני,
המשנה שוקדת על תיאור הגעת
העולים לרגל אל ירושלים ובמשניות
הבאות גם על הבאת ביכוריהם אל
המקדש, ואילו בשיר העיקר הוא
עצם ההתכנסות. שימו לב, שבמשנה
ראשו של השור הוא שעטור בזר
ואילו בשיר, וכך במנהג גני הילדים
בישראל, ראשיהם של הילדים הם
שעטורים.

(ראו בבית השלישי בשירו של קיפניס בעמ' 248, להלן), ביטוי
הקורא קריאה מדרשית את הפסוק המקראי "מה טבו אהליך יעקב
משפנתך ישאל" (במדבר כד, ה), שרבים אומרים עם הכניסה
לבית הכנסת.

ומעשה שהיה כך היה: שנים ספורות לפני כתיבתו של השיר
התחולל בעמק יזרעאל פולמוס חריף סביב חג הביכורים. בשנת
1924 חגגו שלושה יישובים, עין חרוד, גבע וכפר יחזקאל את
החג בתהלוכה חגיגית, בריקודים ובשירה. ובשנה שלאחר מכן
הזמינו חברי עין חרוד את כל יישובי הסביבה, ונראה היה שחגיגות
הביכורים בעמק הופכות למסורת. אלא שההנהגה הדתית התנגדה
לחילול החג בפרהסיא, וכך כתב הרב י"ל פישמן-מימון:

חוגגים הם את חג הביכורים ושמים חגי האומה
לחג (=לאבל) [...] את חגם הם חוגגים ואת חגנו
הם מחללים. את חג השבועות זמן מתן תורתנו העיזו
החציפו לחלל במקלות, בתוך אלפים מישראל [...]
ואת מעשיהם אלה מפרסמים ברבים, בעתונות המסורה
בידי כל אדם.¹⁵⁷

היה זה אחד הוויכוחים הראשונים והנוקבים על דמותו של המרחב
הציבורי היהודי בארץ ישראל הציונית. ההתנגדות המתמדת של
הגורמים הדתיים נשאה פרי, ובשנת 1928 משכו המוסדות הציוניים
את תמיכתם מן החגיגה, והיא חדלה להתקיים בצורתה המקורית.
ככל הנראה, קיפניס חיבר את השיר זמן קצר בלבד לפני פרוץ
מאורעות תרפ"ט, שהזכירו לכול שארץ זו אינה רק שדות, גנים
וכרמים יפים ועמוסי פרי, אלא גם מוקד של איבה קשה ולעתים
רצחנית.

בחגיגת הביכורים בחיפה בשנת תרע"ב הודה מנחם אושיסקין, יו"ר הקרן
הקיימת, לילדים שהביאו ביכוריהם, אך הוסיף בנימה דיסקרטית:

~
אתם, ילדי ישראל, הבאתם את ראשית ביכורי פרי אדמתכם, פרי עבודתכם
למוסד הלאומי העליון לגאולת אדמת אבות. אבל היודעים אתם, שהצורה
של הבאת הביכורים היום אינה אותה הצורה הנכונה שהייתה נהוגה אצל
אבותינו לפני אלפיים שנה? הם היו מביאים את הביכורים לא לחיפה עיר
העתיד, אלא לירושלים העיר הנצחית. לא להר הכרמל אלא להר המוריה.
ואת הפירות היו מוסרים לא לקרן הקיימת לישראל, אלא לבית המקדש.¹⁵⁸

התורה והמשנה רואות בביכורים מצווה דתית. גם בשיר של קיפניס הדבקות היא מסוג אחר. קיפניס מדגיש את הממד הציוני-לאומי. המשותף למסורת ולקיפניס הוא השמחה על פרי הארץ וההודיה שזכינו ליישב בה וליהנות מעושרה.

"ואם הבכיר אדם"

קריאה נוספת ומרתקת של הביכורים היא זו של הרבה ד"ר תמר דבדבני:

ביכורים
יִרְד אָדָם אֶל תּוֹף שְׂדֵהוּ
יִרְד אָדָם
אֶל תּוֹף
וְאִם הַבְּכִיר אָדָם,
וְאִם שְׂדֵה הוּא
וְהוּא יִרְד אֶל תּוֹף
יִרְד אֶל אֵל
וְתֵאֵנַת לְבוּ רֹאֶה,
שֶׁכֶּבֶד עָגַל וַיִּכְבֵּר חֶפֶח וַיֵּשׁ בּוֹ רוֹף,
יְהֵא בְרוּף.

דבדבני קוראת את המשנה המורה כיצד יש להפריש ביכורים: "יִרְד אָדָם בְּתוֹף שְׂדֵהוּ וְרֹאֶה תֵאֵנַה שְׁבֻכָּה, אֲשֶׁכּוֹל שְׁבֻכָּר, רִמּוֹן שְׁבֻכָּר, קוֹשֶׁרוֹ בְּגָמִי, וְאוֹמֵר: הֲרִי אֵלֶי בְכוּרִים!" (ביכורים ג, א), כהזמנה אישית לכל אחד ואחת להיכנס אל תוך תוכנו, אל נבכי נפשנו, להביט פנימה ולבדוק אם הבכיר שָׂדֵה חיינו.

מה נישא על כתפינו בסלינו?
מה יהיו ביכורי שדנו?
מה תראָה תאנת לבנו?

לוין קיפניס סיפר
בריאיון שלאחר שכתב את
השיר המקורי, ופירסם
אותו ב"גליונות לגננות",
הוא הוסיף לו עוד בתי
שיר, ואלו הם:

שְׂדֵינִי וְגַנִּינִי
הַבְּשִׁילוֹ בְּבֹלִים,
כְּרַמִּינִי, מְקֻשָּׁוֹתֵינִי
בְּכָרוֹ פְּרֵי הַלּוּלִים.

פְּאֲנִים, פְּאֲנִים, פְּפֹחִים,
עֲנָבִים, עֲנָבִים וְשִׁקְדִים -
פִּנּוּ דְרָף לְנוּ,
בְּכּוּרִים אֲתָנִי,
הֵר, הֵר, הֵר בְּתֹף,
חֵלֶל בְּחֵלִיל!

מה טבו מעגלינו,
מה יפּו הטורים!
זְמֵרַת הָאָרֶץ לְנוּ,
הַבְּאֵנוּ בְּכּוּרִים.

מְגוּלוֹ,
מְגוּלוֹ מְבֹשׁוּ,
מוֹ הַנְּגֵב,
מוֹ הַנְּגֵב וְהַיְרֵדוֹ!
פִּנּוּ דְרָף לְנוּ,
בְּכּוּרִים אֲתָנִי,
הֵר, הֵר, הֵר בְּתֹף,
חֵלֶל בְּחֵלִיל!¹⁶⁰

מעניין לראות שבניגוד
למצוות ביכורים
הנוהגת רק בפירות
משבעת המינים, כאן
קיפניס מרחיב את הבאת
הביכורים לכל פירות
הארץ.